

DE VIJVER VAN BOSVOORDE EN HET VUURKEIENDOMEIN

Een emblematisch voorbeeld van een op biodiversiteit toegespitst beheer

De vijvers van Bosvoorde liggen in Watermaal-Bosvoorde, tussen het Zoniënwood en het Tournay-Solvay park, aan de rand van het park van de Internationale School. Samen met het Vorsterieplateau en de nabijgelegen natuur- en bosgebieden van de Vuylbeek et de Verdrongen Kinderen vormen ze een opmerkelijk biologisch en landschappelijk geheel. De hele zone is trouwens erkend als Natura 2000-gebied en maakt het voorwerp uit van een beheer dat toegespitst is op de ontwikkeling van de natuur en de biodiversiteit.

EEN VLEUGJE GESCHIEDENIS

Het Vuurkeiendomein heeft zijn naam te danken aan de ontdekking, ondertussen bijna een eeuw geleden, van een neolithische site in het Zoniënwood, waar keramische scherven en tal van stenen overblijfselen (gladde bijlen, krabbers, pijlpunten, brekers, ...) gevonden werden, die nu voor het merendeel bewaard worden door de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis. Aan beide kanten van de Twee Bergenlaan, achter het Tournay-Solvay park, treffen we vandaag ook nog een opeenvolging van aan de top en op de flanken van het zanderige plateau concentrisch gelegen greppels en hellingen aan, die samen een hoefijzervormige versterkte nederzetting vormen. Het geheel vormt een mooi voorbeeld van een aan de neolithische beschaving van de Michelsberg toegeschreven versterkte woonplaats (ca. 2500 voor J.C.). De aanwezigheid van wild, bronnen, vijvers of moerassen die vermoedelijk boordevol vis zaten, maakten de plek dan ook bijzonder aantrekkelijk. In de buurt werden er overigens nog andere voorwerpen in vuursteen of aardewerk teruggevonden, die van dezelfde periode dateren.

In de loop van de middeleeuwen en de eeuwen die erop volgden, behoorden de vijvers van Bosvoorde vervolgens toe aan het hertogelijk gezag dat hen verhuurde als visvijvers aan particulieren. Deze konden er dan het hele jaar door op vissen, maar moesten in ruil hiervoor wel een jaarlijks quotum aan vis aan het Hof afstaan. Verder moesten zij voor het maaien van het hoge gras op de oevers, het onderhoud en de reparatie van de dijken en het uitbaggeren van de sloten zorgen.

Tegenover de grote vijver van Bosvoorde, aan de andere kant van de Terhulpesteenweg, bevond zich ook de gemene molen die aangedreven werd door het water van de Woluwe dat uit de vijver wegstroomde. Van deze molen wordt al melding gemaakt in teksten die van de 13de eeuw dateren, maar hij werd in 1867 vernietigd. Omwille van de concurrentie van de nabijgelegen molens van de Priorij van Hertoginnendal en de Abdij van het Rood Klooster was deze molen overigens niet altijd rendabel voor de molenaars die hem huurden. De aanwezigheid van deze molen verklaart echter wel waarom de vijver vroeger de 'Molenvijver' genoemd werd.

Op het einde van de 19de eeuw werd de site van de vijvers van Bosvoorde dan door Leopold II gekocht. Op dat ogenblik werd het doortrekken van de latere Vorstlaan namelijk volop bestudeerd en de Koning wilde dit prachtige groene geheel van de verkavelingsgolf redden, die ongetwijfeld op het doortrekken van de laan zou volgen. De aankoop ging bovendien gepaard met een uitbreiding van het nabijgelegen eigendom van de familie Solvay. Bij het overlijden van de Vorst zou het geheel al door de Koninklijke Schenking beheerd worden, die in 1930 als een autonome openbare instelling werd opgericht. Samen met het kasteel Duden, het kasteel van Ravenstein, verschillende honderden hectare landbouwgrond en bossen en tal van andere eigendommen moesten de vijvers van Bosvoorde de Schenking financiële inkomsten bezorgen. Vandaar dat het Vuurkeiendomein aan de Nationale Bank verhuurd werd als een plaats van ontspanning voor haar personeel. Sinds 1999 wordt het echter verhuurd aan de '*Commission ornithologique de Watermael-Boitsfort*' (COWB) die voor het beheer ervan een partnerschapsovereenkomst met Leefmilieu Brussel – BIM sloot.

Voor de aanleg van de Vorsterielaan in de jaren '60 moest een deel van de vijver van Bosvoorde ten slotte ook opgevuld worden. Vroeger was de vijver dus groter dan hij vandaag is.

ALGEMENE BESCHRIJVING: RESTAURATIE VAN EEN LANDSCHAP

Komende van het Zoniënwoud doorkruist de Vuylbeek het Vuurkeiendomein. Daarbij loopt de beek langs de beboste kant van de Internationale School, voorziet een kleine vijver van het nodige water en stroomt vervolgens verder tot hij in de vijver uitmondt, die vroeger 'Nieuwenvijver' genoemd werd en zich over een oppervlakte van iets meer dan een hectare uitstrekt. Daarna stroomt de beek samen met twee andere riviertjes (het Karregat en de Zwanewijdebeek) naar de grootste vijver van Bosvoorde (2,68 hectare). Het is de overloop van deze vijver die de Woluwe doet ontstaan, die in het kader van het programma van het blauwe netwerk geleidelijk aan in de talrijke parken, waar de rivier doorheen stroomt, opnieuw naar boven wordt gebracht.

Vroeger bakende een rij coniferen het landschap tussen het Vuurkeiendomein en de vijver van Bosvoorde af. Dankzij de werken die op basis van het beheersplan van Leefmilieu Brussel – BIM verricht werden, kon dit landschap echter opengetrokken worden, waardoor nieuwe vergezichten ontstonden en dat zowel op het bos, als op de vijver van Bosvoorde. Vanuit landschappelijk oogpunt is deze plek immers erg interessant: Naast de twee vijvers treffen we er namelijk nog wijde grasvlakten met hier en daar een alleenstaande boom en zelfs een oude wijngaard aan. De reliëfverschillen (vallei, helling, plateau) moduleren dit landschap bovendien dat van en tegen de stedelijke omgeving afgescheiden en beschermd wordt door groepjes essen, elzen en kleine dichte aanplantingen van voornamelijk essen, populieren, gewone esdoorns, eiken, haagbeuken, hazelaars en vlieren.

De grasperken van het park van vroeger hebben intussen plaats gemaakt voor maaiweides die nu eens mesofiel (niet droog, niet vochtig), dan weer – op de

rechteroever en stroomopwaarts van de rechthoekige "Nieuwenvijver" – vochtiger zijn.

Hier worden ook de vogels losgelaten om te herstellen, waarover de Centra voor de revalidatie voor gehandicapte vogels zich ontfermen.

Op de vijver van Bosvoorde biedt een terras in hout van de gewone acacia (een goed alternatief voor exotische houtsoorten) wandelaars de kans om over het water te lopen en in alle rust de typische vegetatie voor deze plaats in zich op te nemen.

Op de Vuurkeienweg werd langs de vijver van Bosvoorde een deel van de Groene Wandeling ten slotte als een semi-eigen bedding aangelegd om het Zoniënwoud en het Tournay-Solvay park met de wijk van de Bezemhoek te verbinden.

OPMERKELIJKE FAUNA EN FLORA

Aan de wateroppervlakken treffen we onder meer de wintertaling, de slobbeend, de reiger, de aalscholver, de fuut, de mandarijneend, de kuifeend en de tafeleend aan. De heraanleg van de oevers heeft bovendien in Brussel zeldzame vogels naar de plek doen terugkeren, zoals de woudaap (een minuscule reiger) en de dodaars (een eend die goed ontwikkelde watervegetatie nodig heeft). Een ander opmerkelijk feit dat zonder meer het vermelden waard is, is de aanwezigheid als nestbouwer in het riet van de kleine karekiet. Ook de ijsvogel en de waterhoen bouwen hier overigens hun nesten.

In totaal werden er al bijna 130 vogelsoorten door de COWB waargenomen. Zo verschuilen de grasmus en de grijze vliegenvanger zich bijvoorbeeld in de nieuwe hagen en worden er regelmatig vier soorten spechten in de bossen opgemerkt: de zwarte specht (die we niet vaak in de hoofdstad te zien krijgen), de groene specht, de grote bonte specht en de kleine bonte specht.

Bovendien werden het Vuurkeiendomein en de vijver van Bosvoorde in toepassing van de Europese 'Habitatrichtlijn' 92/43/EU in de uitgebreide speciale Natura 2000-beschermingszone opgenomen, die ook het Zoniënwoud en de Woluwevallei omvat. De bedoeling hiervan is om de habitat van de bittervoorn te beschermen, een kleine zoetwatervis wiens soort bedreigd is en die met name in het water van beide vijvers leeft. Tegelijkertijd is het ook de bedoeling om de rust-, voeder-, voortplantings- en overwinteringsplaatsen van tal van bos- en boomsoorten van vleermuizen, zoals de langoor of de grootoor van Daubeton te bewaren.

Ten slotte verklaart de aanwezigheid van de vele konijnen, knaagdieren en watervogels die tot de geliefkoosde gerechten van de vos behoren, zijn herhaaldelijk bezoek aan de site.

HOE HET WORDT BEHEERD

Tot op het ogenblik van zijn overname door de COWB was het Vuurkeiendomein een private eigendom die in een traditionele tuinbouwoptiek beheerd werd. Er werd aan visvangst gedaan in de vijver, waarvan de oevers geen plantengroei kenden. De grasvelden werden zorgvuldig gemaaid, de hagen werden gesnoeid en de perken werden van de nodige bloemen voorzien. Vanuit ecologisch standpunt bekeken, een weinig interessante plaats dus. Vandaag ziet dat plaatje er echter helemaal anders uit. Om aansluiting te vinden bij de ontwikkeling van het Brusselse groene en blauwe netwerk opteerden de beheerders (de COWB samen met Leefmilieu Brussel – BIM, de auteur van de beheersplannen) er namelijk voor om de ontwikkeling van de natuur te stimuleren, het landschap te verbeteren en de site opnieuw open te stellen voor het grote publiek; dit alles met het oog op een duurzame ontwikkeling van de locatie. Net zoals dat vandaag ook voor tal van andere gewestelijke groene ruimten gebeurt, gaan de beheerders daarbij ook hier minder interventionistisch, goedkoper, energiezuiniger en minder vervuילend te werk.

Zo werd het gebruik van pesticiden volledig verbannen; hebben de grasvelden van vroeger intussen plaatsgemaakt voor maai- en graasweides voor de paarden van de nabijgelegen manege; werden de tuinbouwplanten door inheemse aanplantingen vervangen, meer bepaald door vrij gesnoeide hagen; werden de verticale oevers van de Nieuwenvijver in de vorm van een zachte helling heraangelegd, opdat er zich opnieuw een natuurlijke oeverbegroeiing zou kunnen ontwikkelen; werden de woelvissen die er voor de visvangst werden uitgezet en die het vijverwater vertroebelen, opnieuw uit de vijver verwijderd om hem zijn hele helderheid terug te geven en de ontwikkeling van waterplanten te bevorderen; werd de Vuylbeek die vroeger in betonnen kanalisaties begraven lag, opnieuw naar boven gebracht; werden conifeerhagen verwijderd om het landschap opnieuw open te trekken en een ecologische verbinding tussen de site en de omliggende eigendommen te verzekeren en werd er meubilair geplaatst, dat beter strookt met de nieuwe geest van de plek.

Verder laat men er voortaan ook stapels dood hout liggen om als schuilplaats voor egels, kikvorsachtige en andere soorten te dienen, die erdoor aangetrokken worden. In diezelfde geest worden bepaalde bosjes eveneens ongemoeid gelaten, opdat de aanwezige fauna er zich veilig in zou voelen. De afsluitingen rond de site zorgen er intussen voor dat diezelfde fauna zich ook in alle veiligheid kan verplaatsen. Voor vleermuizen werden er dan weer nestkastjes, ondergrondse schuilplaatsen en andere inrichtingen gerealiseerd. De terugkeer van de watervegetatie en de hiermee gepaard gaande insecten heeft ondertussen eveneens een onmiskenbare impact gehad op de aanwezigheid van het groot aantal handvleugeligen.

Bij dit alles zorgt de '*Commission ornithologique de Watermael-Boitsfort*' voor een beperkte openstelling van de site aan het grote publiek door er rondleidingen en diverse animaties rond vlinders, uilen, vleermuizen, de observatie van trekvogels, enz. te organiseren. In diezelfde optiek werden er ook een pedagogische vijver en een vosveilig kippenhok ingericht.

In het kader van de werken van de Groene Wandeling werd er langs de gerestaureerde en gestabiliseerde oever van de vijver van Bosvoorde, aan de kant van de Vuurkeienweg waar parkeren voortaan verboden is, ten slotte nog een rustzone aangelegd. Ook de kwaliteit van het water van de vijver werd daarbij verbeterd. Eerst door er de woelvissen (voornamelijk karpers) uit te verwijderen, die het water troebel maakten, en daarna door de afvoerleiding te supprimeren, die gebruikt werd om afvalwater afkomstig van de Internationale School in de vijver te lozen.

GROENE RUIMTEN IN DE BUURT

In het noorden het Jagersveldsquare en de vijvers van de Leybeek.

In het oosten, het zuiden en het zuidwesten, het Zoniënwoud.

In het westen, het Tournay-Solvay park.

Oppervlakte: Vuurkeiendomein, 4 hectare 10 are; vijver van Bosvoorde, 3 hectare 20 are.

Typologie: voorstedelijke groene ruimte met een ecologische en educatieve bestemming.

Eigenaar: de Koninklijke Stichting

Beheer: voor het Vuurkeiendomein, Leefmilieu Brussel - BIM en de '*Commission ornithologique de Watermael-Boitsfort*' (COWB). Voor de vijver van Bosvoorde, Leefmilieu Brussel - BIM.

Klassering: De vijvers van Bosvoorde werden op 18 november 1993 als landschap geklasseerd. Het versterkte kamp van '*Boitsfort-Etangs*' geniet sinds 4 september 2002 dan weer een bescherming als archeologische site.

PRAKTISCHE INFORMATIE

OPENINGSUREN

De vijver van Bosvoorde is een doorlopend toegankelijke open site.

Het Vuurkeiendomein is daarentegen alleen op zaterdag van 09u00 tot 18u00 voor het publiek geopend.

De eerste zondag van elke maand organiseert de COWB om 09u30 er een rondleiding op basis van diverse thema's die van seizoen tot seizoen variëren. Voor de rondleiding wordt er verzamelen geblazen aan de rand van de vijver van Bosvoorde, op de hoek van de Vorsterielaan en de Terhulpssteenweg en de Vuurkeienweg.

INFORMATIE TER PLAATSE

Met vragen of een eventueel probleem kunt u terecht bij:

- De '*Commission ornithologique de Watermael-Boitsfort*' (COWB): 02/672 88 03 of 0478/55 04 24, info@cowb.be;

- Leefmilieu Brussel - BIM: 02 / 775 75 75, info@leefmilieubrussel.be.

UITRUSTING

Pedagogische vijver, kippenhok, banken, terras in hout met banken die over de vijver van Bosvoorde uitsteekt, vuilnisbakken, informatieborden.

INGANGEN

De vijver van Bosvoorde bevindt zich op de hoek van de Vorsterielaan, de Terhulpssteenweg en de Vuurkeienweg in Watermaal-Bosvoorde. Deze weg leidt eerst naar het Vuurkeiendomein en daarna naar het Tournay-Solvay park.

TOEGANKELIJKHEID VOOR PERSONEN MET BEPERKTE MOBILITEIT

Geen enkel probleem voor de vijver van Bosvoorde, aangezien de weg aangelegd werd in beton. Het Vuurkeiendomein is daarentegen wel plat, maar beschikt niet over verharde wegen en de oevers van de vijver zijn erg vochtig.

OPENBAAR VERVOER

Bus : 17 – 95 (Heiligenborre).
Tram : 94 (Hermann-Debroux).
Trein: Station van Bosvoorde.

MEER INFORMATIE

- De brochure van Leefmilieu Brussel - BIM:
  - De Woluwevallei (te bestellen op het nummer 02/775 75 75 of via info@leefmilieubrussel.be).
- Meer informatie over [het architecturale patrimonium van het Gewest](#).
- Meer informatie over [het groene en blauwe netwerk](#).
- Meer informatie over [de Groene Wandeling](#).
- Meer informatie over [Natura 2000](#).
- Meer informatie over de '*Commission ornithologique de Watermael-Boitsfort*' ([COWB](#)).

